

TA'LIM MOTIVATSIYASINING UZOQ MUDDATLI TA'SIRI

S.A.Toshmatova

ChDPU mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: sitoratowmatova@mail.ru

ORCID-0009 0000 4049 0815

Annotatsiya: Ta'lim motivatsiyasi — bu o'quvchilarning ta'lim jarayoniga bo'lgan qiziqishi va ishtiyoqini belgilovchi muhim omil. U o'z ichiga ichki (shaxsiy qiziqish, maqsadlar) va tashqi (mukofotlar, baholar) motivatsiyani oladi. Ta'lim motivatsiyasining uzoq muddatli ta'siri esa o'quvchilarning nafaqat akademik muvaffaqiyatlariga, balki ularning kelajakdagi hayoti va kasb tanlashlariga ham ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada ta'lim motivatsiyasining uzoq muddatli ta'siri, uning asosiy omillari va ta'lim jarayonidagi ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ta'lim motivatsiyasi, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, motiv, shaxsiy rivojlanish, psixologiya

Ta'lim motivatsiyasi - bu o'quvchilarning o'qish jarayoniga qiziqishi va ishtiyoqidir. Motivatsiya ikki asosiy turga bo'linadi:

- Ichki motivatsiya: O'quvchilar o'z qiziqishlari, maqsadlari va shaxsiy rivojlanishlari uchun o'qishadi. Bu turdagi motivatsiya ko'pincha yuqori sifatli ta'limga olib keladi, chunki o'quvchilar o'zlarini rivojlantirishga intilishadi.

- Tashqi motivatsiya: O'quvchilar o'zlari uchun tashqi mukofotlar (baholar, tan olinish) olish maqsadida o'qishadi. Tashqi motivatsiya ko'pincha vaqtinchalik bo'ladi va uzoq muddatli natijalarga olib kelmasligi mumkin.

Ta'lim motivatsiyasi nafaqat o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatlariga, balki ularning shaxsiy va professional hayotlariga ham ta'sir ko'rsatadi:

- Akademik muvaffaqiyat: Motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchilar ko'proq bilim olishga intilishadi, bu esa ularning akademik natijalarini yaxshilaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyaga ega bo'lgan talabalar ko'proq muvaffaqiyat qozonishadi¹.

- Kasb tanlash: Motivatsiya, shuningdek, o'quvchilarning kelajakdagi kasb tanlashlariga ham ta'sir qiladi. O'z qiziqishlariga mos keladigan kasblarni tanlaydigan o'quvchilar ko'proq muvaffaqiyatga erishadilar va ishda qoniqarli bo'lishadi².

- Shaxsiy rivojlanish: Motivatsiya shaxsiy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'z qiziqishlari va maqsadlariga erishishga intilayotgan o'quvchilar yanada

¹ Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

² Schunk, D. H., Pintrich, P. R., Meece, J. L. (2014). *Motivation in Education: Theory, Research, and Applications* (3rd ed.). Pearson.

mustaqil va mas'uliyatli bo'lishadi³.

Ta'limda motivatsiyani oshirish uchun bir nechta strategiyalar mavjud:

- Maqsadlar qo'yish: O'quvchilarga aniq va o'lchovli maqsadlar qo'yish orqali ularning motivatsiyasini oshirish mumkin. Maqsadlar o'z-o'zini baholash va rivojlanish uchun yo'naltirish beradi⁴.

- Muvaffaqiyatlarni nishonlash: O'quvchilarning muvaffaqiyatlarini tan olish va nishonlash ularning motivatsiyasini oshiradi. Bu, shuningdek, o'z-o'zini baholashni yaxshilaydi⁵.

- Ijobiy muhit yaratish: Ta'lim muhitining ijobiyligi o'quvchilarning motivatsiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy muhitda o'qiyotgan o'quvchilar ko'proq ishtirok etadilar va o'zlarini qulay his qiladilar⁶.

- Individual yondashuv: Har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos keladigan yondashuvlarni ishlab chiqish motivatsiyani oshirishi mumkin⁷.

O'quvchilarning motivatsiyasiga ta'sir etuvchi bir qancha psixologik omillar mavjud:

- O'ziga bo'lgan ishonch: O'ziga bo'lgan ishonch yuqori bo'lgan o'quvchilar ko'proq muvaffaqiyatga erishadilar. O'zini yaxshi baholash motivatsiyani oshiradi⁸.

- Muvaffaqiyatga intilish: Muvaffaqiyatga intilish hissi motivatsiyani kuchaytiradi. O'quvchilar muvaffaqiyatga erishishni xohlaganda, ular yanada faolroq bo'lishadi⁹.

- Qo'rquv va xavf: Qo'rquv hissi motivatsiyani pasaytirishi mumkin. O'qituvchilar o'quvchilarda qo'rquvni kamaytirishga yordam beradigan strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur¹⁰.

Ta'lim muhitining ijobiyligi o'quvchilarning motivatsiyasiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ijobiy muhitda o'qiyotgan o'quvchilar:

- Ko'p ishtirok etadilar.
- O'z fikrlarini ifoda etishga intilishadi.
- O'zaro munosabatlarda faol bo'lishadi.

O'qituvchilar sinfda ijobiy atmosfera yaratish orqali o'quvchilarning

³ Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.

⁴ Locke, E. A., Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57(9), 705–717.

⁵ Schunk, D. H. (2003). Self-efficacy for reading and writing: Influence of modeling, goal setting, and self-evaluation. *Reading Writing Quarterly*, 19(2), 159–172.

⁶ Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

⁷ Tomlinson, C.A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms* (2nd ed.). ASCD.

⁸ Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W.H. Freeman.

⁹ Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64(6), 359–372.

¹⁰ Elliot, A. J., McGregor, H. A. (2001). A 2 x 2 achievement goal framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(3), 501–519.

motivatsiyasini oshirishlari mumkin¹¹.

Zamonaviy texnologiyalar (onlayn ta'lim, interaktiv dasturlar) yordamida motivatsiyani oshirish mumkin. Texnologiyalar orqali:

- O'qituvchilar individual yondashuvlarni amalga oshirishlari mumkin.
- O'quvchilar uchun qiziqarli va interaktiv materiallar tayyorlash imkoniyatiga ega bo'lishadi.

- O'qituvchilar va o'quvchilar orasida tezkor aloqa o'rnatiladi.

Bu omillar ta'lim jarayonida motivatsiyani oshirishi mumkin¹².

Xulosa qilib aytganda, ta'lim motivatsiyasi — bu ta'lim jarayonida muhim ahamiyatga ega bo'lgan omil. U nafaqat akademik muvaffaqiyatlarga, balki kelajakdagi kasb tanlash va shaxsiy rivojlanishga ham ta'sir qiladi. Motivatsiyani oshirish uchun turli strategiyalarni qo'llash zarur, shuningdek, psixologik omillarni hisobga olish kerak. Ijobiy ta'lim muhitini yaratish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali motivatsiyani yanada kuchaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ally, M. (2004). Foundations of Educational Theory for Online Learning. In T. Anderson F. Elloumi (Eds.), Theory and Practice of Online Learning (pp. 15-44). Athabasca University Press.
2. Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. Psychological Review, 64(6), 359–372.
3. Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. W.H. Freeman.
4. Deci, E. L., Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227–268.
5. Elliot, A. J., McGregor, H. A. (2001). A 2 x 2 achievement goal framework. Journal of Personality and Social Psychology, 80(3), 501–519.
6. Locke, E. A., Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. American Psychologist, 57(9), 705–717.
7. Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68–78.
8. Schunk, D. H., Pintrich, P. R., Meece, J. L. (2014). Motivation in Education: Theory, Research, and Applications (3rd ed.). Pearson.
9. Schunk, D. H. (2003). Self-efficacy for reading and writing: Influence of

¹¹ Ryan, R. M., Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. American Psychologist, 55(1), 68–78.

¹² Ally, M. (2004). Foundations of Educational Theory for Online Learning. In T. Anderson F. Elloumi (Eds.), Theory and Practice of Online Learning (pp. 15-44). Athabasca University Press.

modeling, goal setting, and self-evaluation. *Reading Writing Quarterly*, 19(2), 159–172.

10. Tomlinson, C.A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms* (2nd ed.). ASCD.

11. Toshmatova S.A. (2024). Factors Affecting Motivation in EFL Contexts. *International Journal of Formal Education*, Volume 3, Issue 10, ISSN: 2720-6874.

12. Toshmatova S.A. (2024). *Exploring the Role of Motivation in Language Education. International Scientific Journal of “Interpretations and researches”, 15.03.2024, Volume 2, Issue 4 (26).*

13. Zimmerman, B.J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.